

Тітенко З.В.

УДК 911.3

ТУРИСТИЧНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Одним з головних завдань сучасності є створення високорозвинутої сфери обслуговування, що дозволить повніше задовольняти потреби населення, зокрема, створювати кращі умови для відпочинку і дозвілля. Туризм і екскурсії, як вид активного відпочинку, в цьому відношенні універсальні і набувають все більшої популярності. Збільшення вільного часу людей, зростання їх доходів, підвищення рівня освіти і культури сприяють розвитку їх потреби в туризмі.

Сьогодні туризм визначають як „феномен ХХІ ст.», який став невід'ємною складовою життя більшості людей в світі і одним з провідних напрямів соціально-економічної діяльності більшості країн. Про глобальність туризму і його пріоритетність в світовій економіці свідчать як динаміка світових туристичних потоків (зростання 4–5% в рік), так і доходи від туризму, які складають 6,5% світового експорту і 18% міжнародної торгівлі послугами.

Україна має вагомі об'єктивні передумови для того, щоб увійти до числа найрозвиненіших в туристичному відношенні країн світу: вигідне географічне положення, значний рекреаційний потенціал, численні пам'ятки історії і культури. Для України туризм сьогодні виявляється важливим чинником соціально-економічного розвитку як всередині держави, так і у зовнішньо-економічній діяльності.

Стратегічна мета розвитку туризму в Україні полягає в створенні продукту, конкурентноспроможного на світовому ринку, забезпечення на цій основі комплексного розвитку територій за умови збереженні екологічної рівноваги і історико-культурної спадщини.

Туристичний ринок в Україні знаходиться на стадії становлення. Його стан визначається соціально-економічними і політичними процесами, які відбуваються в країні. У 2002 році прийнята Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 рр., основною метою якої є посилення позиції України на міжнародному туристському ринку.

У 2007 році Україну відвідали 2543 тисяч туристів, зокрема іноземних туристів 373 тисяч, що складає 14,7% [3]. В порівнянні з 2000 р. загальний туристичний потік збільшився на 26%; число іноземних туристів зменшилося на 1%, кількість внутрішніх туристів зросла на 14%, число екскурсантів період 2000–2006 рр. збільшилося на 7,6% (рис. 1).

Рис. 1. Розвиток туристичної галузі України в 2000–2007 рр.

Кількість іноземних громадян, що відвідують Україну (у тому числі і з одноденними візитами), з року в рік збільшується. Впродовж 2007 року Україну відвідали 23,1 млн. в'їзних туристів, що на 22% або майже на 4,2 млн. чіл. більше, ніж в 2006 році. За останні три роки до України спрямовані туристичні потоки з 168

країн світу. Спостерігається зростання в'їзного потоку з країн СНД (особливо Казахстану, Молдови, Росії), з Туреччини, країн Африки, Східної Азії і Тихоокеанського басейну, з Південної Азії, що, на жаль, свідчить не стільки про туристичну привабливість України, скільки про використання туризму як міграційного інструменту. Зменшується потік з колишніх соціалістичних країн Європи (Чехія, Словаччина, Болгарія, Угорщина), хоча майже п'яту частину потоку складає прикордонний обмін.

Чисельність громадян України, виїжджаючих за кордон, також збільшується (рис. 1). У 2007 році за кордон виїхало 17,3 млн. українських туристів, що на 3% більше, ніж в 2006 році. За період 2000–2007 р. кількість виїжджаючих за кордон громадян зросла на 29%.

Туристи з країн ЄС складають одну третину від загального числа в'їзних туристів в Україні. Впродовж 2005–2007 рр. їх чисельність зросла, але не дуже значно, а частка в загальній структурі в'їзного турпотоку зменшилася з 35,7% в 2005 р. до 30,7% в 2007. Зростання туристичного потоку з країн ЄС забезпечено в основному збільшенням кількості туристів з Естонії, Латвії, Великобританії, Італії. Проте лідируючі позиції у в'їзному потоці займають країни-члени СНД – Росія, Молдова, Білорусь, Узбекистан (табл. 1). З країн СНД до України стабільно направлений великий потік туристів, частка якого складає більше 60%. Разом з тим росте чисельність і частка в загальному в'їзному турпотоці туристів з інших країн: якщо в 2005 р. вони склали лише 2,8% від загального турпотоку, то в 2007 їх частка зросла до 6,4%.

У структурі в'їзного турпотоку близько 50% складають туристи, що виїжджають в країни СНД. Разом з тим значна частка належить українським туристам, які відвідують країни Європи: у країни ЄС спрямовано більше 40% загального в'їзного потоку. Серед регіонів Європи популярні Західна Європа (Франція, Німеччина, Великобританія, Австрія, Швейцарія) і Середземномор'я (Італія, Іспанія, Греція). В той же час ростуть, завдяки активній ринковій політиці країн-партнерів, туристичні потоки до країн Східного Середземномор'я (особливо на Кіпр) і Північної Африки (Єгипет, Туніс, Марокко) [2].

Таблиця 1. Рейтинг 10 головних країн в'їзного туризму для України [1]

№	Країна	Частка у в'їзному турпотоці, %	Збільшення 2007/2006
1	Росія	31	+16%
2	Польща	19	+11%
3	Молдова	17	+31%
4	Білорусь	13	+37%
5	Угорщина	5	+8%
6	Румунія	4	+19%
7	Словаччина	3	+31%
8	Німеччина	1	+9%
9	США	1	+17%
10	Узбекистан	0,3	+71%
	Разом 10 країн	95,3	

Росте значення України як транзитної держави, що відображається на кількості одноденних відвідувачів, чисельність яких впродовж останніх років стабільно росте, перевищуючи 50% всіх відвідин. Основною метою приїзду до України іноземних туристів є рекреація і відпочинок (понад половину всіх відвідин) і бізнес (майже 30%). В той же час росте чисельність туристів, які прибувають з курортно-лікувальною і спортивно-оздоровчою метою.

Разом з тим основним сегментом турбізнесу в Україні залишається внутрішній туризм: він займає три чверті ринку. У 2007 р. 74% клієнтури туркомпаній склали внутрішні туристи, 15% – іноземні, і лише 11% – виїзні.

За станом на 1.01.2007 р. в туристичній сфері функціонують 8,3 тис. підприємств, зокрема 3,9 тис. суб'єктів туристичної діяльності, більше 1,2 тис. готелів і інших місць перебування, 3,2 тис. санаторно-курортних установ [3].

Аналіз територіальної диференціації готельного господарства в розрізі адміністративних областей дозволяє зробити висновок про те, що високим рівнем розвитку готельної мережі виділяються Київ, АР Крим, Одеська, Львівська, Донецька, Дніпропетровська області. Найнижчі показники мають Кіровоградська і Луганська області.

Послуги санаторно-курортних закладів в Україні складають майже 40% від загального обсягу діяльності туристської галузі. У 2006 р. в нашій країні налічувалося 520 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням загальною одноразовою місткістю 148 тисяч місць. Найбільша кількість рекреантів оздоровлюється на базах відпочинку в Криму, Донецькій, Миколаївській, Запорізькій, Одеській і Херсонській областях. Більш всього закладів санаторного типу сконцентровано в Криму (26,7%), а також Львівській, Одеській, Донецькій областях; найменше – в Кіровоградській, Чернівецькій, Волинській, Житомирській областях.

Велика частина обсягів туристичної діяльності доводиться на Крим, Київ, Одеську область. Вони забезпечують до 67% обсягу туристичної діяльності в Україні. Найпопулярнішими туристичними центрами країни залишаються Київ, Ялта, Одеса, Львів, росте популярність Дніпропетровська і Донецька.

Серед головних чинників, які дотепер стримують розвиток туристичної індустрії в Україні, можна виділити відсутність інфраструктури ринку туристичних послуг як цілісної системи і відповідного науково-дослідного забезпечення галузі. Внутрішній туризм, за загальним визнанням фахівців, страждає через

надмірну конкуренцію. Вона загострюється за рахунок присутності на ринку турфірм з інших країн, зокрема Росії, Білорусії, Туреччини, Єгипту, Чехії.

Проблема номер два для туристичної галузі – інфраструктура. У нашій країні майже не зводиться нових готелів, темпи їх будівництва вельми незначні через малу інвестиційну привабливість багатьох потенційних і реальних туристичних проектів, тоді як на зарубіжних ринках вкладення засобів в туристичну галузь вигідне і має довгострокову перспективу. Не просунулася Україна і в рішенні проблеми сервісу. Готелів, що мають етичну кількість «зірочок», як і раніше небагато, а деякі регіони таких об'єктів не мають взагалі; стан більшості об'єктів готельного сервісу залишається на далекому від світових стандартів рівні. Загальний рівень завантаження готелів в цілому по країні складає 30%.

В умовах розвитку української держави туризм стає діючим засобом формування ринкового механізму господарювання, надходження значних коштів до державного бюджету, однієї з форм раціонального використання вільного часу, проведення дозвілля, залучення широких прошарків населення до вивчення історико-культурного спадку. Сфера туризму підтримує майже 40 суміжних областей і створює додаткові робочі місця. Вже сьогодні на долю туризму доводиться 19,6% зовнішньоторговельного обороту України і 8% ВВП [4]. Обсяг туристичних послуг, що надаються суб'єктами туристичної діяльності, в 2007 році виріс на 44% і склав 5,5 млрд. гривень. Всього турпідприємствами було обслуговано 2,9 млн. туристів і 2,4 млн. екскурсантів. В цілому можна констатувати той факт, що Україна останніми роками перетворюється з постачальника туристів для зарубіжних країн в країну в'їзного і внутрішнього туризму.

Формування національного туристичного продукту повинне спиратися на об'єктивні передумови розвитку, наявні туристсько-рекреаційні ресурси, використання класичного поєднання природних і культурно-історичних ресурсів, етнорелігійну самобутність регіонів країни. Важливим, на нашу думку, є сприяння розвитку туризму і його інфраструктури на основі врахування регіональних особливостей України. Пріоритетними напрямками для урізноманітнення туристичних пропозицій України на міжнародному ринку є розвиток культурно-пізнавального, екскурсійного, релігійного, екологічного, спортивного, а також сільського туризму.

Джерела та література

1. Довідка про динаміку туристичних потоків в Україні, 2007 рік// *Новости турбізнесу*. – 2008. – №3–4. – С.6–7.
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2005. – 436 с.
3. www.tourism.gov.ua.
4. www.ukrstat.gov.ua.

Шмагельська М.О.

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Вигідне геополітичне положення, значний рекреаційний потенціал, сприятливі кліматичні умови створюють можливість розвитку багатьох видів внутрішнього туризму. Особливістю сучасної ситуації щодо розвитку сільського зеленого туризму є вплив на нього соціально-економічних, демографічних, історико-політичних факторів, необхідність вирішення гострих соціально-економічних проблем в період трансформації суспільно-економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття сільський зелений туризм, агротуризм, фермерський туризм розкриті у наукових публікаціях та літературних джерелах і виділяються як підвиди екологічного туризму, пов'язаного з пошуком екологічно чистих зон та їх збереженням [1, 4]. Деякі автори розрізняють всі перераховані вище поняття, як окремі види туризму, що відрізняються основними цілями використання вільного часу [2]. Організацію та розвиток сільського зеленого туризму у світі та Україні висвітлено в публікаціях як вітчизняних так і зарубіжних вчених [1–3,5]. В Україні з новітніми досягненнями у сфері сільського зеленого туризму знайомить журнал “Туризм сільський зелений”. З 2003 року Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні щорічно проводиться всеукраїнська виставка-ярмарок сільського туризму “Українське село запрошує” на якій можна побачити рівень розвитку агротуристичних послуг в Україні, Польщі та інших країнах. Створюються нормативно-правові, економічні та екологічні передумови для сталого розвитку сільського зеленого туризму в країні.

Мета дослідження. Через свої функції туризм активно впливає на життєдіяльність суспільства і в той же час залежить від нього, стану розвитку його продуктивних сил і виробничих відносин, об'єктивних умов. Мета дослідження – характеристика факторів, що визначають розвиток в Україні сільського зеленого туризму.

Основні результати досліджень. Сільський туризм або агротуризм останнім часом набуває поширення і продовжує активно розвиватися на Україні. Доповнення визначення “сільський туризм” означенням “зелений” підкреслює його екологічну орієнтацію. В розвинених країнах світу такий вид відпочинку користується попитом не лише у людей середнього достатку, а й у заможної частини населення [4]. Агротуризм дає можливість міським жителям відпочити в сільській місцевості на природі, позбутися стресів, відвідати місцеві пам'ятки, ознайомитися з побутом сучасних сільських мешканців та народними традиціями, які вони зберігають. Цей вид туризму, сприяючи розвитку малого бізнесу, дає можливість